

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Ящука Володимира Олеговича на тему: «Використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Розслідування кримінальних проваджень, а особливо в період воєнного стану, вимагає від правоохоронних органів використання широкого кола науково-технічних засобів та методів для виявлення, фіксації та вилучення слідової інформації в результаті вчинення кримінальних правопорушень. Слідова інформація в результаті вчинення кримінальних правопорушень може відобразитися на будь-яких об'єктах матеріальної дійсності. При цьому, сьогодні можна сміливо говорити про нові джерела слідової інформації: сліди звуку, електронні сліди, молекулярно-генетичні сліди та ін. Вказані та інші обставини обумовлюють нові завдання криміналістики, яка використовуючи останні досягнення природничих і технічних наук, пристосовує їх до розв'язання окремих завдань розслідування кримінальних правопорушень, трансформує їх у криміналістичну практику. Давно відомими, але недостатньо дослідженими є сліди запаху. Сьогодні сліди запаху використовуються для виявлення, розслідування та попередження кримінальних правопорушень. Однак, варто констатувати ряд проблемних питань, які перешкоджають їх ефективному використанню під час кримінального провадження:

- недоліки нормативно-правової регламентації порядку виявлення, дослідження та використання запахових слідів (на думку 81,7% слідчих, 85,7% інспекторів-криміналістів, 78,1% експертів);
- відсутність практичних рекомендацій щодо роботи із запаховими слідами (69,2%, 67,1%, 72,4% опитаних), недостатні знання у практиків щодо роботи із запаховими слідами (70,8%, 70,0%, 65,7% опитаних);
- проблеми використання результатів запахових слідів під час доказування у кримінальному провадженні (49,7%, 68,6%, 86,7% опитаних);
- недосконалість методики судово-експертного дослідження запахових слідів (67,5% слідчих, 68,6% інспекторів-криміналістів, 73,3% експертів).

Практика використання запахових слідів активно застосовується в усьому світі. Між тим у сучасній вітчизняній криміналістичній літературі дослідженню запахових слідів приділяється досить мало уваги. Перелічені обставини, а також недостатнє техніко-криміналістичне забезпечення, відсутність достатнього досвіду роботи із запаховими слідами, створюють серйозні труднощі для ефективного впровадження криміналістичних засобів, методів, прийомів діяльності у повсякденну практику роботи із запаховими слідами правоохоронними органами, свідчать про актуальність теми дисертаційного дослідження.

Враховуючи викладене, можливо дійти висновку, що дисертаційне дослідження Ящука Володимира Олеговича є актуальним та присвячене вирішенню наукового завдання щодо розроблення теоретичних положень і науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо ефективного використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертації та наукових публікацій свідчить про логічну структуру роботи, що дало можливість дисертанту всебічно й повно дослідити обрану тему у межах визначеного обсягу дисертаційного дослідження.

При написанні роботи автор проаналізував достатню кількість джерел (148 найменування), ґрунтовно та критично вивчив роботи науковців за напрямом, що дало йому змогу вирішити важливу наукову задачу, дати відповіді на актуальні й суттєві для науки та правоохоронної практики питання, сформулювати пропозиції та рекомендації з подальшого вдосконалення теоретичних основ і прикладних аспектів використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень.

Обґрунтованість зроблених у дисертації висновків забезпечується емпіричними даними, зокрема статистичними й аналітичними матеріалами МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України за 2017–2022 роки; дані, отримані внаслідок вивчення 66 кримінальних проваджень, під час досудового розслідування котрих (2016–2022 роки) досліджувалися запахові сліди (Волинська, Дніпропетровська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Одеська області, м. Київ); результати анкетувань 120 слідчих та 70 інспекторів-криміналістів Національної поліції України й 105 експертів Експертної служби МВС України (Вінницька, Житомирська, Київська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Чернігівська області та м. Київ).

Результати наукового дослідження апробовано на міжнародній та міжвідомчій науково-практичних конференціях та опубліковано в десяти наукових виданнях, серед яких три статті у наукових фахових виданнях України, одна – у науковому періодичному виданні інших держав з юридичного напрямку.

Отже, дисертаційне дослідження Ящука Володимира Олеговича виконане на високому науковому рівні, а публікації здобувача відображають всі його розділи.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень. У дисертації В.О. Ящука з огляду на наявні основні положення теорії криміналістики, кримінального процесу й узагальнення експертної, слідчої, судової практики, на монографічному рівні комплексно висвітлено теоретичні положення та розроблено практичні рекомендації щодо використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень, сформульовано низку

положень, висновків і рекомендацій, що мають наукову новизну. Робота має наукову новизну, яка полягає в тому, що вперше:

– запропоновані пропозиції щодо актуальних напрямів удосконалення використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень: формування наукових засад використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень; розробка стандартизованих правил виявлення, вилучення, дослідження та використання запахових слідів; формування методики судово-одорологічного дослідження у системі методик судово-експертних досліджень; створення системи одорологічних лабораторій, які повинні відповідати кращому досвіду іноземних держав; використання висновків судово-одорологічних експертиз як джерела доказів у кримінальному провадженні;

– надано пропозиції щодо доповнення п. 9 Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України № 1145, розширивши нормативно-правове регулювання функціональних обов'язків кінологів з використання службових собак, додавши підпункт: «для пошуку речових доказів за фактами вчинення кримінальних правопорушень»; надано пропозиції щодо доповнення п. 1.5 Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС України, затвердженої наказом МВС України від 10 вересня 2009 р. № 390, додавши до видів криміналістичних обліків такий вид як «облік запахових слідів»; пропозиції до п. 7 Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «СЛІД» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», затвердженої наказом МВС України від 16 березня 2020 р. № 257, щодо нормативно-правового регулювання обліку запахових слідів.

Крім цього, автором удосконалено ряд положень, зокрема:

– криміналістичні рекомендації щодо роботи із запаховими слідами, що охоплює дії з їх виявлення, фіксації, вилучення та дослідження під час проведення слідчих (розшукових) дій, і передусім – під час огляду місця події, з метою досягнення завдань кримінального провадження;

– пропозиції щодо тлумачення методики судово-одорологічної експертизи як комісійної та комплексної, із розглядом ситуації щодо залучення до її проведення кількох експертів із однієї спеціальності, а також експертів за різними галузями знань (кінолог, одоролог, хімік, криміналіст);

Окрім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз анотації та тексту дисертації, змісту публікацій В.О. Ящука дають змогу зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність результатів, отриманих у ході науково дослідження.

Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті та завданням

роботи, викладені у загальних висновках та висвітлені в опублікованих працях. Висновки дисертаційної роботи логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації базуються на висновках дослідження.

Зроблені В.О. Ящука висновки за окремими розділами та загальні мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими, викладені автором чітко і коректно.

Підтвердженням достовірності наукових положень і висновків, викладених в дисертації є належна методологія дослідження. Так, для досягнення поставленої мети в роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи, які дали змогу найоптимальніше врахувати специфіку об'єкта й предмета дослідження, зокрема: методи формальної логіки (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування) – для детального з'ясування змісту досліджуваних питань (у всіх розділах дисертації); спеціально-правові методи, передусім порівняльно-правовий – під час аналізу норм матеріального та процесуального права, наукових категорій, визначень і підходів (у всіх розділах дисертації); історико-правовий – у межах тлумачення крізь призму наукових поглядів і положень законодавства основних термінів, що використані в дисертації, серед яких «запаховий слід», «одорологічна експертиза», (підрозділи 1.2, 1.3) системно-структурний – для формування пропозицій щодо вдосконалення використання запахових слідів під час вирішення організаційно-тактичних завдань розслідування кримінальних правопорушень (розділ 2); побудови алгоритму дій слідчого, експерта під час виявлення, фіксації, дослідження, використання запахових слідів у розслідуванні кримінальних правопорушень (підрозділ 2.2); метод системного аналізу – під час визначення напрямів удосконалення використання запахових слідів під час вирішення розслідування кримінальних правопорушень, які стосуються їх техніко-криміналістичного забезпечення (підрозділ 3.1.), методики судово-одорологічної експертизи (підрозділ 3.2); статистичний – задля підтвердження теоретичних висновків даними державної та відомчої статистики, узагальнення результатів вивчення емпіричних джерел (у всіх розділах дисертації); соціологічний – з метою підтвердження наукових висновків даними анкетування слідчих, інспекторів-криміналістів та експертів (у всіх розділах дисертації).

Методи дослідження були використані комплексно. Це забезпечує високий рівень наукової обґрунтованості положень, які розроблені в дисертації.

Обґрунтованість зроблених у дисертації висновків забезпечується емпіричними даними. Під час підготовки дисертаційного дослідження автор використовував власний досвід автора, набутий під час роботи в органах досудового розслідування Національної поліції України..

Отже, результати дисертаційного дослідження В.О. Ящука, які виносяться на захист є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Наукові результати і положення, що виносяться на захист, одержані завдяки широкому використанню різноманітних методів наукового дослідження, аналізу масиву нормативно-правових актів, які регламентують експертну діяльність, наукових праць в галузі криміналістики та судової експертології.

Постановка завдань, визначення об'єкту та предмету наукового пошуку є чіткими і зрозумілими та цілком відповідають вимогам до наукових робіт даного різновиду. Завдання наукової праці здобувачкою загалом виконані, загальна мета досягнута.

Поставлені наукові завдання виконані на високому методологічному рівні, а дисертант оволодів необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що в роботі, з огляду на наявні основні положення теорії криміналістики, кримінального процесу й узагальнення експертної, слідчої, судової практики, на монографічному рівні сформульовано низку наукових положень, висновків і рекомендацій з використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень.

Сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджено й може бути використано у:

– *правозастосовній діяльності* органів досудового розслідування, Експертної служби МВС України – для удосконалення використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 10 травня 2022 року, акт впровадження Експертної служби МВС України від 19 травня 2022 року);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», підвищення кваліфікації слідчих, дізнавачів, інспекторів-криміналістів Національної поліції, експертів Експертної служби МВС України та інших категорій практичних працівників, підготовки навчально-методичних праць (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 17 січня 2022 року).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація В.О. Ящука викладена українською мовою та має чітку структуру, яка відповідає вимогам МОН України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, кожен з яких поділяється на відповідні підрозділи залежно від поставлених завдань, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертаційного дослідження становить – 256 сторінки, з яких обсяг основного тексту – 176 сторінок.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати рецензованого дослідження. Анотація викладена українською і

англійською мовами. Анотація дисертації, ідентична її основному змісту, адекватно відображає основні положення дослідження.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, охарактеризовано ступінь її наукової розробки, зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дисертаційного дослідження, емпіричну базу, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів та зазначено інформацію про апробацію дисертації.

У **розділі 1** «Теоретичні засади використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень» розкрито історична генеза та розвиток наукових досліджень щодо використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень. Детально розкриті правові засади використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень. Так, автором звернута увага на те, що правові засади виступають як вихідні, фундаментальні положення діяльності у сфері застосування науково-технічних засобів, методів, прийомів у роботі слідчого, інших компетентних суб'єктів, залучених до кримінального провадження. Правомірне, технічно та тактично правильне, організаційно і кадрово забезпечене застосування науково-технічних засобів, методів, прийомів під час проведення слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів для отримання криміналістично значимої інформації дозволяє результативно реалізувати завдання кримінального провадження, забезпечити швидке, повне та неупереджене розслідування кримінального правопорушення. Також розглянуто поняття, види, характеристика запахових слідів, які використовуються під час розслідування кримінальних правопорушень. Як результат, на підставі опрацювань праць вчених з проблематики, автор під запаховим слідом розуміє матеріальний слід, що є результатом взаємодії «сліду-предмету» та «сліду-речовини», відтворює властивості й ознаки матеріальних тіл, виконує функцію сліду в його трасологічному значенні, але за своєю фізичною природою є газоподібним.

У **розділі 2** «Напрями використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень» присвячений вивчення проблемних питань та напрямів використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень. Автором звернута увага на запахові сліди під час проведення огляду місця події. Як результат після вивчення досвіду правоохоронних органів іноземних держав, під час вилучення запахових слідів звернута увага на необхідності уникати типових помилок: 1) упакування об'єктів-носіїв запахових слідів у матеріал, що не утримує запаху; 2) спільне упакування різних об'єктів-носіїв запаху; 3) упакування об'єктів-носіїв запахових слідів з іншими об'єктами.

Окремо зосереджено увагу на запахових слідах у вирішенні завдань криміналістичної вибухотехніки, що на сьогодні є надзвичайно актуально в умова війни в Україні. Констатовано, що робота з запаховими слідами вибухонебезпечних пристроїв, предметів, речовин охоплює дії з їх виявлення, фіксації, вилучення та дослідження у межах проведення слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів з метою досягнення завдань

кримінального провадження під час розслідування кримінальних правопорушень. Як свідчать емпіричні дані, робота із запаховими слідами найчастіше відбувається під час огляду місця події, в окремих випадках запахові сліди виявляють під час обшуку, слідчого експерименту.

Окремо детально акцентовано увагу на проведенні судово-одорологічної експертизи запахових слідів.

У розділі 3 «Удосконалення використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень». Вказаний підрозділ представляє найбільшу цінність для наукової спільноти та практичних працівників, оскільки направлений на удосконалення техніко-криміналістичного забезпечення, та методики судово-одорологічної експертизи запахових слідів. В контексті вказаного підрозділу проаналізований досвід іноземних держав, і зокрема – правоохоронних органів Чеської Республіки. Встановлено, що, в іноземних колег позитивним є саме систематичний характер практичної діяльності щодо виявлення, дослідження і використання запахових слідів. На завершення автор вказує, що дослідження продемонструвало, що інтеграція наукових знань у судово-одорологічній експертизі здійснюється різними способами. Це, по-перше, так названа практична інтеграція, коли знання піддаються інтеграції для вирішення практичної експертної задачі. По-друге, інтеграція здійснюється у вигляді створення загальної інтегративної теорії. Це загальні теоретичні засади судово-одорологічної експертизи. Диференціація та інтеграція наукових знань у судово-одорологічній експертизі нерозривно пов'язані з такими процесами в сучасній науці, як формалізація, систематизація та класифікація накопичених наукових даних.

На закінчення кожного розділу та всієї дисертації В.О. Ящуком наводяться висновки, в яких конкретно характеризується зміст розглянутих питань. Висновки відповідають завданням та меті дисертаційного дослідження, мають вагомий аргументаційний, є належним чином обґрунтованими і характеризуються високим рівнем достовірності.

Необхідно зазначити, що кожний розділ дисертаційного дослідження має свою наукову значимість, слугує науковим підґрунтям для наступного розділу та у результаті об'єднання усіх розділів утворюється цілісне дослідження, що є основою для вирішення практичного завдання – використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень.

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що дисертація В.О. Ящука відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження В.О. Ящука на тему «Використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень» можливо використовувати у освітньому процесі юридичних закладів вищої освіти, в науково-дослідницьких розробках наукових установ, при підготовці наукових публікацій та монографій, плануванні досліджень за цим напрямом, а також практичній діяльності.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, вважаємо за доцільне висловити кілька міркувань та побажань:

1. У тексті дисертації проаналізовано фундаментальні наукові дослідження, підготовлені і захищені у спеціалізованих вчених радах України українськими та іноземними науковцями. Надається перелік дисертаційних досліджень, які стосуються використання спеціальних знань і, окремо, які стосуються такої галузі криміналістичної техніки, як одоролонія. Проте, не завжди видно ставлення дисертантки до пропозицій інших авторів і те, яким чином результати їхніх досліджень було використано в дисертації.

2. Підрозділ 2.3. має назву «Проведення судово-одорологічної експертизи запахових слідів». У ньому автор розпочинає із правового регулювання цього питання. Продовжує питанням призначення такого дослідження, де розкриває особливості тактики отримання порівняльних зразків запаху, типові питання, які ставляться на вирішення судово-одорологічної експертизи. І на завершення розкриває методiku проведення такого дослідження. Проте, поза увагою автора залишилися питання, що цікавить орган досудового розслідування в першу чергу. Це питання, який висновок в результаті такого дослідження та можливості його використання в процесі доказування. Під час прилюдного захисту, бажано почути думку автора щодо цього питання.

Перелічені зауваження і побажання мають дискусійний характер і не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертації. Представлена дисертаційна робота є завершеною науковою працею. Сформульовані у ній рекомендації та висновки становлять наукову й практичну цінність.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація В.О. Ящука на тему «Використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація *Ящука Володимира Олеговича* на тему: «*Використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень*» за актуальністю, ступенем новизни представлених результатів, їх наукової обґрунтованості, повноти викладення в опублікованих наукових працях, рівнем виконання поставленого наукового завдання та володіння методологією наукової діяльності відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Рецензована робота відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування

рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор – **Яцук Володимир Олегович** заслуговує на присудження **ступеня доктора філософії** з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

Т.в.о. завідувача кафедри криміналістики та судової медицини

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

«05» 05 2023 року

Андрій АНТОЩУК

